

נושאי הלימוד בכיתה ח חורגים מעולמו של היחיד ומתבוננים על החברה כמבנה בעל משמעות וחוקים משלו ועל הייעוד המוסרי והרוחני של "תיקון עולם". הציפייה היא שבכיתה ח, כחלק בלתי נפרד מהתבגרותם, התלמידים יוכלו להשתמש בידע ובכלים שרכשו כדי לגלות הבנה ומעורבות רבה בסביבתם ובחברה שבה הם חיים, להוביל שינויים ולקחת חלק פעיל בעיצובה ובתיקונה.

המוקד הטקסטואלי המרכזי בשנה זו הוא המשנה, היצירה הבסיסית של התורה שבעל פה. יש כאן עליית מדרגה אוריינית גם בכך שהלימוד מבוסס על מקבצים ועל רצפים טקסטואליים משמעותיים, שבעזרתם מתאפשרים הן היכרות עם השיח הנורמטיבי-משפטי במסורת היהודית, והן מפגש מקרוב עם שיח המחלוקת שמאפיין אותה. גם המוקד השני עוסק בתיקון החברה ובדמותן של חברת המופת ושל המנהיגות הראויה. יידונו שאלות כגון: כיצד מעוצבת חברה? מי מוביל אותה, וכיצד מתקבלות בה הכרעות חשובות? מוקד זה יכלול היכרות עם דמויות מנהיגות, המובילות חזון ושינוי חברתי, וכן ניתוח של אירועים וסוגיות על רצף היסטורי.

ערך מוביל: "תיקון עולם"

שלושה מוקדי תוכן מרכזיים:

א. ארון הספרים היהודי: משנה ויסודות המשפט העברי

פרקי המשנה בשנה זו (יחד עם ספרות משפטית מאוחרת) לקוחים ממסכתות הדנות באחריותו של היחיד כלפי החברה והזולת (בעיקר מסדרי נזיקין וזרעים) יחד עם נושאים העוסקים בעיצוב הזמן היהודי (בעיקר סדר מועד). לימוד מקבצים ורצפים – ולא משניות בודדות המנותקות מהקשרן – יאפשר הבנה מעמיקה יותר הן של מהלך המחשבה, מאפייני השפה ודרכי הלימוד והשיח המשפטי של התנאים במשנה, והן של הסוגיות הערכיות והמעשיות שסביבן נבנות קהילה וחברה מתוקנת. הלימוד יצא מתוך המשנה, סגנונה ולשונוה, אך יאיר סוגיות מקבילות וימשיג עקרונות משפטיים הנכונים גם לימינו. משניות נוספות – להלן במוקד של לוח השנה, בזיקה למועדים נוספים.

ב. מעגלי חיים וחברה: חברת מופת

בזיקה ישירה לפרקי המשנה יידונו שאלות הנוגעות לבנייתה של חברת המופת ותיקון החברה, באמצעות מקורות נוספים מכל מרחבי היצירה היהודית. המטרה היא להעלות לדיון את שאלת יחסיו של היחיד עם החברה, חובותיו וזכויותיו בתוכה, השאיפה לבניית חברת מופת ואחריותו של כל אדם לדמותה ולהנהגתה. יידונו שאלות כגון: סביב אילו ערכים נבנית הקהילה? מהו תפקידו של מנהיג בקהילה? מה אחריותו של כל יחיד לדמותה? דגש מיוחד יושם על שאלות אלו במחשבה הציונית מהרצל ועד בן-גוריון, ז'בוטינסקי ומגילת העצמאות, ובשיח הישראלי העכשווי.

ג. לוח השנה העברי: סוכות, ט"ו בשבט, שבועות, ט"ו באב

ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם. בנוסף, כמדי שנה, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
משנה ויסודות המשפט העברי: על תיקון החברה	• תיקון עולם: סדר חברתי וחקיקה (דיני נזיקין, צדקה) • חוק ומשפט • אחריותו של כל אדם על עצמו ועל אחרים • ערבות הדדית • נתינה	24	• חוק ומשפט: דיון עקרוני על חשיבותו ומהותו של החוק. כמו כן, דיון על דין, פשרה ו"לפנים משורת הדין": בבלי, סנהדרין דף לב, ע"ב; סנהדרין דף ו, ע"ב; בבא מציעא דף פ"ג, ע"ב; שם ל, ע"ב ("לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפני משורת הדין") (נכללים בספר האגדה, עמ' תקע"ח אגדות קצ"ט, ר"א, ר"ג, ר"ד) הנושא יילמד במקבצי משניות מארבע המסכתות שלהלן. - סך הכול יילמדו בעיון לפחות 12 משניות. - משניות נוספות בכל מקבץ יילמדו בבקאות כחלק מהבנת ההקשר השלם. - הלימוד ילווה בהיכרות עם לשון המשנה, סגנונה, חכמיה והרקע ההיסטורי שלה, וכן עם מקורות הלכתיים ומשפטיים מאחרים שיש בהם דיון, פיתוח או הכרעה מעשית בנושאי המשנה (כגון: התלמוד, ספרות הפסיקה, שו"ת והחקיקה הישראלית), וכן היבטים רעיוניים שלה. - יש להדגים את הרלוונטיות של כל נושא למציאות זמננו ולבחון בעין ביקורתית את האפשרות ליישמו. בחירה מהמקבצים הבאים: א. מסכת בבא קמא: - פרק א, "אֲרֻכָּה אָבוֹת נְזִיקִים", משניות א-ד - פרק ב, תם ומועד, משניות א-ד, ו - פרק ג, "המניח את הכד", משניות א-ז, י"א - פרק ו, "הכונס", משניות א-ו - פרק ז, "מרבח מדת תשלומי כפל", משניות א-ז - פרק ח, "החובל", משניות א-ז ב. מסכת בבא מציעא: - פרק א, "שניים אוחדים", משניות א-ג - פרק ב, "אלו מציאות", משניות א-ז, י"א - פרק ו, "השוכר את האומנין", משניות א-ג, ו-ח - פרק ז, "השוכר את הפועלים", משנה א	• שישה סדרי משנה: זמ"ן, נק"ט - ברייתא - תנאים - תנא קמא - מחלוקת • מושגי מפתח מסדר נזיקין: - אבות נזיקין - בין אדם לחברו / למקום - רשות היחיד / הרבים - דיני ממונות / נפשות דיני שמים/אדם • מטבעות לשון בהתאם למסכתות שנלמדו, כגון: - מצוות עשה / אל תעשה - גמילות חסדים - מתנות עניים - "דברים שאין להם שיעור" - "הקרן קיימת..." - שמיטה ויובל - מעשרות	• דיון עקרוני: מהותו וחשיבותו של החוק • דין מול פשרה • זיהוי והבנה של מושגים, ביטויים ועקרונות אופייניים למשנה • תיאור מקרה משפטי וניסוח שאלה משפטית • הבחנה בין מספר מקרים במשנה אחת • הבחנה בין מקרה לבין דין • זיהוי מספר דעות חולקות • זיהוי תובע / נתבע / נזק / מועד • הבנת מהלך רעיוני / משפטי / הלכתי • זיהוי ערכים בשיח משפטי • דיון דילמה • הצגת טיעון ונימוק • ניהול מחלוקת • היכולת "להיכנס לנעליו" של האחר • רלוונטיזציה ואקטואליזציה של חוקים קדומים • פיתוח חשיבה מוסרית ומשפטית	• קיום אירוע "שיג ושיח" (דיבייט) כיתתי / בית ספרי על סוגיות משנאיות • המחזה של סיטואציות מחיי היום-יום בראי המשניות • תערוכה של תיקון עולם: כל תלמיד מזהה דבר שמצריך תיקון. מתעד אותו בצילום, מסביר את הרקע, מציג את ההצעה לתיקון (כולל ציטוט מקורות) וגם נוקט פעולה לקראת התיקון (מכתב, הפגנה, מסע פייסבוק או פעולה אחרת) • ניתן לקשר בין העיסוק בערך תיקון עולם ובין פעילות התנדבות בקהילה • טיולים וסיורים שכוללים היכרות עם עשייה חברתית-קהילתית התנדבות לסיכום מסכת פאה: י"ל פרץ, "משפט האלמנה עם הרוח", בתוך "מפי העם"

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
משנה ויסודות המשפט העברי: על תיקון החברה (המשך)			ג. מסכת סנהדרין: - פרק ד משניות א, ג, ד ד. מסכת פאה: - פרק א, "אלו דברים", משניות א-ו. - פרק ח, "אין פוחתין לעני", משניות ה-ט ה. מקורות מתכתבים נוספים: - משל האצבעות / רבי ישועה ללום, ליקוטי אהרן, דרשה י"ז - על היחס שבין משפט לצדק / מדברי הרב חיים בן עטר; הרב משה מלכה - הרב שלום משאש: "המשפט מוגבל ואילו תפקידו של הדיין לעשות את הצדק אף אם נראה שהוא בניגוד למשפט. וכך הם מפרשים את הפסוק 'וּשְׁפָטָתָם צֶדֶק' (דברים א, ט"ז) - מטרת מעשה הדין אינה משפט אלא צדק." - מומלץ לסיים את הלימוד במסכת פאה בסיפור של י"ל פרץ "משפט האלמנה עם הרוח" מתוך ספרו "מפי העם"			

יצירות ויוצרים בארון הספרים היהודי

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות, כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
חברת מופת	• תיקון עולם • תיקון האדם • חסד • צדק וצדקה • יחס לאחר	20	• חסד, צדק וצדקה – לימוד, דיון ויישום. יילמדו מקורות מן המקרא ועד הגות זמננו, בדגש על מחשבה ציונית ומודרנית, שעניינם הקמת חברת מופת, תיקון חברתי ותיקון עולם. יוצגו מגוון גישות, דילמות ומחלוקות בתחומי חיים שונים (כלכלי, חינוכי, ביטחוני, קיימות). • רעיונות מקראיים של חברת מופת, כגון: – "עם סגולה" (דברים ז, ו), "אור לגויים" (ישעיהו מ"ב, ו), "קדושים תהיו" (ויקרא, ט), ופרשנויות / משמעויות לימינו – חזון אחרית הימים (ישעיהו ב, א-ד, י"א, ד-ח, נ"ח, א-י"ב, מיכה ד) – חזון מול אוטופיה (גם במחשבה מודרנית) • רעיון התיקון: היחס בין תיקון האדם ותיקון העולם; ר' נחמן מברסלב – "אם אתה מאמין שאפשר לקלקל, האמן שאפשר לתקן" (ליקוטי מוהר"ן, חלק ב, קי"ב). ר' ישראל מסלנט והסנדלר: "כל עוד הנר דולק – אפשר לתקן". • תיקון חברתי-כלכלי: סיפור אלכסנדר במלכות קציא (בראשית רבה, ל"ג, א); תקנות חכמים "מפני תיקון העולם" במשנה; מסכת גטין (למשל "תקנת פרוזבול", פדיון שבויים ועוד); "גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה" בהקשרים שונים (בבלי, ברכות, דף י"ט, ע"ב; מנחות דף ל"ז, ע"ב ועוד) משניות נבחרות ממסכת אבות המבטאות תיקון חברה ותיקון עולם (כגון א, ב; א, י"ח) צדק חברתי לעומת צדקה; רמב"ם: שמונה מעלות הצדקה (הלכות מתנות עניים, י, ז) "מפני כבודן של עניים" בסעודת אבלים (מועד קטן, דף כ"ז, ע"א-ע"ב) • קיימות וביטוייה במקורות מגוונים (יילמד בזיקה לט"ו בשבט (להלן בלוח השנה); הרב יונתן זקס: "לרפא עולם שבור: החיים כקריאה לאחריות"		• לימוד טקסטואלי ולימוד בחברותא • השוואת עמדות שונות, הערכה, שיפוט, ביקורת • קישור בין לימוד עיוני לאקטואליה • הסקת מסקנות יישום	• צפייה מודרכת בסרטים על סוגיות של תיקון החברה בציונות ובישראל בזמננו • סיור לימודי שישלב מקומות שונים הקשורים בדמויות בעלות חזון לגבי מדינת ישראל (כגון שדה בוקר בן-גוריון) בימות דיון, דיבייט, "הייד פארק" • בסוגיות של תיקון פרויקט אישי/כיתתי: איתור נושא לתיקון ופעולה מגוונת לקידומו (הסברה, פנייה לגורמים רשמיים, פעולה ממשית וכו')

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות, כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
חברת מופת (המשך)			• מדינת מופת כגון: אלבר קאמי, תפקידה של המדינה; ז'קלין כהנוב על מדינה מתוקנת; רבי אליהו בן אמוזג, בשבילי המוסר, פרק ראשון (תרגום ד"ר שמעון מרכוס), עמ' 27-33 (גם בספר "מסורת בעידן המודרני" [לעיל], עמ' 47) • ישראל כחברת מופת בהגות הציונית: "פה בארץ חמדת אבות תתגשמה כל התקוות"; מבחר הגות ציונית, כגון: קטעים של ב"ז הרצל ("מדינת היהודים", אלטנוילנד, קטעי יומן); זאב ז'בוטינסקי: חמש המ"מים ("הגאולה הסוציאלית", 1934); בן-גוריון; ז'בוטינסקי, בובר וכדומה; הרב משה כלפון הכהן, "מטה משה", דרוש י"ב: 'למעלת הצדקה וביאת הגואל' (מופיע גם בספר: "מסורת בעידן המודרני"; הרב יצחק שוראקי (עורך), ידיעות אחרונות עמ' 120); מדינת ישראל כמדינת מופת / הרב יוסף משאש • שירים עכשוויים, כגון: אני ואתה נשנה את העולם / אריק איינשטיין; תשמור על העולם ילד / דוד ד'אור; בראשית / חיים חפר; איזו מדינה / אלי לוזון ויוני רועה (מול המקור בערבית), יושבים בבית קפה / קובי אוז; מיליונים / אתי אנקרי			

מעגלי חיים וחברה

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות, כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
סוכות	- שמחה - זיקה לעם לארץ - הכנסת אורחים - שלום עולמי	4	- מקור החג, מצוותיו וסמליו - מבחר משניות ממסכת סוכה פרקים ד-ה על שמחת החג ("שמחת בית השואבה") - רשב"ם על שמות פרק כ"ג - מהי שמחה? / רמב"ם, "משנה תורה", הלכות יום טוב פרק ו, הלכה י"ח - היחס בין שמחה וחגיגה - רבי נחמן מברסלב: "מִצְוָה גְדוֹלָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד... (ליקוטי מוהר"ן תניינא, תורה כ"ד) - האושפיזין - במובן החברתי (על סוגיית הפליטות), משמעויות אוניברסליות של חג הסוכות - הערך הפילוסופי של "הכנסת אורחים" / ז' דרידה		סוכות בקהילות ישראל	הזמנת אושפיזין שונים מן הקהילה המקומית העוסקים בתיקון עולם ובאחריות חברתית
ט"ו בשבט	- תיקון עולם - זיקה לטבע ולארץ - שמירת הטבע - קיימות	4	- גלגולו של מועד: מ"ראש השנה לפירות האילן" ועד חג לאיכות הסביבה: - ביטוי לזיקת העם לארץ ולטבע - האדם והטבע דרך מקורות ישנים וחדשים, כגון: "שירת העשבים" / ר' נחמן, נעמי שמר "כי האדם עץ השדה" / נתן זך בעקבות דברים "ברוש" / אהוד מנור, אריאל זילבר - אחריות האדם לעולם ולסביבה: - אקולוגיה וסביבה, בעיות הזיהום, איסוף זבל, מחזור, תרבות הצריכה וכו' - בראשית ב': "לְעֵבֶדָה וּלְשִׁמְרָה" - קהלת רבה ז, א: "תן דעתך שלא תקלקל" - אבות: "אם אין אני לי, מי לי?" - ר' חיים חורי, פרי עץ הדר, מבוא, סדר הלימוד של ט"ו בשבט. הברכה המשותפת, השפע הארץ ישראלי. - א"ד גורדון: "האדם והטבע" (קטע מעובד); - ארץ ישראל השלמה: "חופש מחייב אחריות, ואנו אחראיים לדרך בה אנו מנצלים את הטבע. מדהים כמה האדם המודרני מתעלם מאחריות זו... (מתוך "התעוררות", באתר מכון השל)	"ארבעה ראשי שנים..." "וכי-תבאו אל-הָאָרֶץ, וְנִטְעַתֶּם כָּל-עֵץ מֵאֵכֶל" - שבעת המינים שנשתבחה בהם הארץ "תן דעתך שלא תקלקל" "לעבדה ולשומרה"	- פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו - כתיבה אישית - זיהוי מרכיביו והבנת סיבותיו ומשמעותו של טקס, עיצוב טקס	- תכנון וביצוע של סדר ט"ו בשבט כיתתי המתבסס על מקורות שונים בהם קטעים שנבחרו ונכתבו על ידי התלמידים - טקס נטיעות בחיבור לבית מדרש בטבע

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות, כישורי חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מילים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
שבועות	- אחריות אישית - מעורבות חברתית - חסד - נתינה - תיקון	4	- גלגולי חג השבועות, חג "מתן התורה" - היכרות עם סיפור מגילת רות, ביטויים של חסד במגילה ["מגילה זו ... למה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים" (רות רבה)] "מתנות עניים" - אחריות אישית ומעורבות חברתית במגילה "תיקון שבועות" כתיקון חברתי, תיקוני שבועות שונים בארץ, בקהילות ישראל, בזרמים שונים ובתפוצות - לימוד תורה - שינון מול העמקה. סדר הלימוד הספרדי מול סדר הלימוד האשכנזי - חכם עובדיה יוסף, תיקון ליל שבועות - "יחזה דעת", הוצאת מאור ישראל, ירושלים תשל"ז (1977) חלק ג, סימן ל"ב - הרב ראובן אוריה הכהן, תיקון ליל שבועות	- ספירת העומר - מגילת רות - תיקון שבועות - זרמים ביהדות	- הקשר בין לימוד הילתי ותיקון - גלגולו של מנהג ומושג - היכולת לצקת משמעויות חדשות במושגים ישנים	- קיום תיקון שבועות בבית הספר או בקהילה - סמוך לחג סביב נושאים שמעסיקים את הקהילה מן הקהילה המקומית העוסקים בתיקון עולם ובאחריות חברתית
ט"ו באב - חג האהבה	- מעורבות חברתית - ערך החיים - אהבה - שמחה - זיכרון - אחוזה - גאולה	4	המועד יילמד לקראת סוף שנת הלימודים, עם הפנים לט"ו באב, לשם היכרות עם מועד חשוב זה בתודעה ההיסטורית - משנה, תענית ד, ח: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה-עשר באב וכיום הכיפורים..." - טעמים למועד: בבלי, תענית דף ל, ע"ב-ל"א, ע"א; (סיפור פילגש בגבעה - שופטים כ"א, י"ז-כ"א) - אהבת רבי עקיבא ורחל (בבלי, כתובות דף ס"ב, ע"ב) - אהבה שתלויה ושאינה תלויה בדבר (משנה, אבות, ה, ט) - מעשה חולדה ובור (ספר הערוך, רש"י) - סביב "המחוללות בכרמים" - סוגיית ההדרה או הכלה באהבה (למשל החיד"א - חכם יוסף חיים דוד אזולאי; שירת נשים - ראש דוד, פרשת בשלח, דף נ"ד, ע"ב. דפוס אליעזר שלמה, מנטובה איטליה, תקל"ו 1776)	אהבה התלויה ושאינה-תלויה בדבר	- מעקב אחרי התפתחותו ההיסטורית של מועד - דיון רעיוני ואישי באהבה	- פעילות חווייתית לקראת יום האהבה (שחל בחופשת הקיץ) - מחוות סמליות לאנשים שאוהבים, הכנת כרטיסי ברכה וכדומה - צפייה ודיון בסרטים